

פתוחי פְּרִשֶׁת וַיִּשְׁלַח חֻתָּם רה

אוֹ יֹאמֶר מִי אֱלֹהֵי לָךְ, דְּאוֹתִיּוֹת מִי אֱלֹהֵי וּכְשָׁלָא פָּגַם הֵם 'אֱלֹהִים' בְּאַחַדּוֹת. [יב] וְזֶהוּ נְמִי הֵם אוֹתִיּוֹת 'אֱלֹהִים', וּכְשִׁישׁ פָּגַם [יא] וְנִפְרָדִים וְנִקְרָאִים מִי אֱלֹהֵי בְּפִרּוֹד², שְׁמָא בְּפָגַם נַעֲשׂוּ וְהָיָה פִּרּוֹד בְּ'אֱלֹהִים'.

בינת החותם

ויראי חטא (זוהר ח"ג רפד:). יב. וזהו פגם בשם אלהים שצריך להיות תמיד שלם בלי פירוד (זוהר ח"ג קפא:).

עין החותם

העליונות של אמא נקרא מ"י, אבל מחצי תפארת שלה ולמטה המתלבשין בזעיר אנפין כנודע נקרא אל"ה, וחיבור הכל ביחד נקרא אלהים. ע"כ. ומבואר בהקדמת הזוהר (ב). שמוזמן שהתחברו אותיות מ"י ו'אלה' בזמן שנברא העולם שוב אי אפשר להפרידם, ובחטא העגל פגמו בשם אלהים ואמרו 'אלה אלהיך ישראל' (שמות לב ד). ופירש הרמ"ק (פרדס רימתיים שער כ פ"ח) וז"ל: וזה היה עון בעלי העגל כי הפרידו בין מ"י לאל"ה ולא רצו לחברם ולייחדם ולהגלות מ"י על אל"ה, אם כן בערך זו תבחן מ"י לבדה ואל"ה לבדה, וזה עון פלילי, כי אחר שנתייחדו מעולם לא נפרדו, כי לעולם מ"י בחינתו מיוחד ומתגלה ע"י אלה ואין זמן לעולם שיפרדו וכו'. ע"כ. וראה עוד שם ביאור כל המאמר.

ויעוד איתא בזוהר (ח"ב קה). וז"ל: 'זהכריתו את שמנו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול' (יהושע ד ט), שמא גדול דא בניינא קדמאה שמא קדמאה אלהים, והשתא דישאל אינון בגלותא כביכול כל בניינא נפל, לזמנא דאתי כד יפרוק קודשא בריך הוא לבנוי מגלותא, מ"י ואל"ה דהוה בפרודא בגלותא יתחברון כחדא, ושמא דאלהים יהא שלים על תקוניה ועלמא יתבסס, הדא הוא דכתיב (ישעיה ס ח) 'מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם', ובגין דאיהו שמא חדא לא כתיב מ"י ואל"ה, אלא מ"י אלה' שמא חדא בלא פרודא והוא אלהים, דהשתא בגלותא אסתלק מי לעילא כביכול אימא מעל בנין, ובגין נפלו וכו' [וזהכריתו את שמנו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול], השם הגדול הוא שם אלהים שבכינה, ועכשיו שישאל בגלות כביכול שם אלהים נפל ונפגם, ולעתיד לבוא כשיגאל הקב"ה את בניו מן הגלות, מ"י ו'אלה' שהיו בפירוד יתחברו כאחד, ושם אלהים יהיה שלם כתיקונו והעולם יתמתק, וזה מה שכתוב מ"י אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם', ובגלל שהוא שם אחד לא כתוב מ"י ואל"ה אלא מ"י אלה', שם אחד בלא פירוד והוא שם אלהים, שעכשיו בגלות כביכול הסתלקה אימא הנקראת מ"י מעל הבנים, דהיינו שאינה משפיעה לו"א. ע"כ.

ובזה היה מפרש רבי ישראל אביחצירא זי"ע את הפסוק (שמות כב ט) 'זובח לאלהים יחרם בלתי לה' לבדו', שאי אפשר לחלק את שם אלהים, והעושה כן הוא פוגם בשם זה ויחרם, 'בלתי לה' לבדו' דהיינו שם הוי"ה שהוא נחלק בכמה אופנים. ועוד פירש בכך גם את הפסוק (תהלים סב יב) 'אחת דיבר אלהים שתיים זו שמעתי', ששם אלהים אינו נחלק והוא תמיד בדיבור אחד, אבל 'שתיים זו שמעתי', דהיינו שם הוי"ה שהוא בגימטריא כ"ו כמנין שתי פעמים 'זו', אותו אפשר לחלק לשני חלקים. [יב] וזהו כוונת עשו שאמר לו 'מי אלה לך' וכו'. וכעין זה פירש רבינו בפרשת ויחי (להלן מח ח-ט)

מעלייא לא מיקרו, תא שמע, ואומר 'זהה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי'. ע"כ. ובספרי (האזינו שח) משמע שגם רבי יהודה מודה לרבי מאיר, וז"ל: 'שיחת לו לא בניו מומם' (דברים לב ה), אף על פי שהם מלאים מומים קרויים בנים, דברי רבי מאיר, שנאמר 'בניו מומם'. רבי יהודה אומר אין בהם מומים, שנאמר 'לא בניו מומם', וכן הוא אומר 'זרע מרעים בנים משחיתים', אם כשמשחיתים קרויים בנים אילו לא היו משחיתים על אחת כמה וכמה. כיוצא בו (ירמיה ד כב) 'חכמים המה להרע', והלא דברים קל וחומר, ומה כשהם מרעים קרויים חכמים, אילו היו מטיבים על אחת כמה וכמה. כיוצא בו 'בנים סכלים המה', ומה כשהם סכלים קרויים בנים, אילו היו נבונים על אחת כמה וכמה. כיוצא בו (יחזקאל לג לא) 'זיבואו אליך כמבוא עם וישבו לפניך עמי ושמעו את דבריך', יכול שומעים ועושים, תלמוד לומר (שם) 'ואותם לא יעשו', והלא דברים קל וחומר, ומה כשהם שומעים ואינם עושים קרויים עמי, אילו שומעים ועושים על אחת כמה וכמה. ע"כ. וכתב המלבי"ם בחידושי (קידושין לו). שמשמע מדברי הספרי שרבי יהודה חזר בו והודה לרבי מאיר, אמנם לגיסת הגר"א כל מאמר זה הוא דברי רבי מאיר, וכן פירש רבי דוד פרדו (ספרי דבי רב שם). ובתרגום יונתן על פסוק זה משמע כרבי מאיר, וז"ל: 'חבילו עובדיהון טביא בניא חביביא [נשיחתו מעשיהם הטובים בנים חביבים]. ע"כ. אמנם הרמב"ן פירש פסוק זה כדעת רבי יהודה. וראה עוד במהרש"א (ב"ב י. ד"ה אל') שגם רבי עקיבא סובר כרבי מאיר. ומב"ז מקום להלכה פסק הרשב"א בתשובה (ח"א סי' קצד) כרבי מאיר, וכתב שאע"פ שבכל מקום שנחלקו רבי יהודה ורבי מאיר הלכה כרבי יהודה, כאן הלכה כרבי מאיר כיון שמשמעות הפסוקים כדבריו. ולכן נראה שדברי רבינו כאן הם גם בדעת רבי מאיר, ואע"פ שלשיטתו גם הרשעים נקראים בני אל, אבל אם לא היו צדיקים לא היה יעקב משתבח בהם ואומר 'הילדים אשר חנן אלהים את עבדך', ועל כך הביא רבינו את הפסוק בישעיה 'הילדים אשר נתן לי ה'', שהיה ישעיה משתבח בהם כיון שהיו צדיקים וקדושים ויראי חטא כדאיתא בזוהר (ח"ג רפד:).

[יא] וכשיש פגם הם נפרדים ונקראים מ"י אלה' בפירוד, וכשלא פגם הם אלהים באחדות. אימא עילאה נקראת 'אלהים', ושם 'אלהים' שבכינה מורכב משני חלקים, מ"י ו'אלה', כמבואר בזוהר (ח"ב קה). ופירש הארז"ל (עץ חיים שער לח פ"ב) וז"ל: ודע כי חצי אימא נקרא מ"י כנודע, וכשמתפשטים כאן בבחינת לאה שהם אותיות 'אלה' נעשית 'אלהים', לפי שבחינתיה

רק יעקב
נקרא זרע
אברהם

והשיבו יעקב, חס ושלום, לא יש פרוד, האמת הוא הילדים אשר חנן אלהים, באחדות גמורה בלי שום פרוד:

(י) ויאמר יעקב אלהי אברהם ואלהי יצחק אבי. יש לדקדק, דתבת ה' מיתרת, ידי באמרו אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק האמר אלי, למה הוסיף תבת ה'. ואפשר לרמז, [יג] דהנה ידוע ד'יצחק' גימטריא שמונה הוי"ת¹, ו'יעקב' גימטריא שבע הוי"ת², ו'יוסף' גימטריא שש הוי"ת³. וכל זה נעשה מאתו יתברך בכונה מכוונת לרשם שמו הגדול בקדושים אשר בארץ המה⁴, מרב קדשתם ואהבתם והתדבקותם בשם יתברך. והנה נראה לפי עניות דעתי אם אפשר, מה שגרשמו ביצחק

שמונה הוי"ת וביעקב שבע, ויתר עליו באחת, משום שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם (לעיל כא יב) [יד] כי ביצחק יקרא לך זרע, ולא כל יצחק, דהינו יעקב הוא הנקרא זרע ולא עשו. וזה רמז הקדוש ברוך הוא בשמות יצחק ויעקב, דזה שמונה הוי"ת וזה שבע, להורות שקדשת יצחק וזרעו הפך דוקא ביעקב ולא בעשו, והרציה, ההיות יש בזה וההיות בזה⁵, והאחת היתה ביצחק היא לאות ולזכרון לעדות, ששמו הגדול מעיד שקדשה שבזה בזה⁶, ויעקב הוא הנקרא זרע, ובכלל האבות:

והכא נמי יעקב עם יוסף, לפי שיעקב הוליד שנים עשר שבטים, וכלם שבטי יה עדות לישראל⁷, קדושים עמודי

בינת החותם

דהיינו ששם 'יה' מעיד על קדושתם, כמבאר ברש"י (מדרג כו ט): לפי שהיו האומות מזוין אותם ואומרים מה אלו מתייחסין על שבטיהם, סבורין הם שלא שלטו המצריים באמותיהם, אם בגופם היו מושלים קל וחומר בנשותיהם, לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם, ה"א מצד זה וי"ד מצד זה, לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם. וזהו הוא שמפורש ע"י דוד 'שבטי יה עדות לישראל', השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם, לפיכך כולם כתיב 'החנוכי' 'הפלואי'.

עין החותם

הוי"ה אחת וכו'. והנה שם יעקב הוא בגימטריא ד' הוי"ת, והם בחינת ד' מוחין שכוללם זעיר אנפין, והם ד' הוי"ת וכו'. אמנם יוסף הוא בגימטריא שש הוי"ת, וזה ענינם וכו', ואלו הם שש הוי"ת הנזכרים, שהם ג' הוי"ת דחסדים וג' דגבורות, והם בגימטריא יוסף. ע"כ. וראה עוד דברי רבינו בפרשת וישב (להלן לו א-ב) ובפרשת ויחי (שם מט כה).

[יד] כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק דהיינו יעקב הוא הנקרא זרע וכו'. כמו שדרשו בסנהדרין (טז): מילה מעיקרא לאברהם הוא דקא מזהר ליה רחמנא ואתה את בריתי תשמור אתה זרעך אחרין לדורותם (לעיל ט ט), אתה זרעך אין איניש אחרינא לא. אלא מעתה בני ישמעאל לחייבו, כי ביצחק יקרא לך זרע (שם כא יב). בני עשו לחייבו, 'ביצחק' ולא כל יצחק. ע"כ. ואע"פ שלא מפורש בפסוק זה מי מבניו של יצחק יקרא זרעו זכה לזה יעקב, וראה ביאור הענין בעין החותם פרשת וישב (להלן לו א-ב) ובסוף פרשת תולדות.

בענין יעקב ויוסף, ח"ל: וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה, ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלהים בזה ויאמר קחם נא אלי ואברכם אפטר לרמוז, דכשנפרד מ'מי' מ'אלה' הוא תגבורת ושליטת סטרא אחרא, וכמו שאמרו בעגל 'אלה אלהיך ישראל' (שמות לב ד), ויוסף כשנשא אשה במצרים ארץ מלאה גלולים, חשב יעקב חס ושלום שמא בניו סטרא אחרא הוו ונפרד מ'מאלה', לכן כשראה אותם עכשיו כשרצה לברכם אמר 'מי אלה', שמא חס ושלום נעשו בפירוד מ'מי' מ'אלה', והשיבו יוסף חס ושלום, 'בני הם' ונעשו כי אם בקדושה, וזהו אשר נתן לי אלהים בזה דהיינו לא יש חס ושלום שום פירוד בשם אלהים, אז אמר לו יעקב 'קחם נא אלי ואברכם'.

[יג] דהנה ידוע דיצחק גימטריא שמונה הוי"ת וכו'. כמבאר בשער הפסוקים (לך לך סי' יב) ח"ל: והנה שם יצחק הוא בגימטריא ח' הוי"ת, והם בחינת ח' גבורות הנכללות ביצחק, וכל גבורה מהם היא

יוסף זכה
למזעלותו
ולקדושתו
של יעקב